

**O'QUVCHILARDA EKOLOGIK MADANIYATNI SPORT TURIZMI
VOSITASIDA SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI. (6-8
SINF O'QUVCHILARI MISOLIDA)**

O'lmasov Mirzohid Muzaffar o'g'li

*O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Farg'ona filiali
sport o'yinlari nazariyasi va uslubiyati kafedrsi assistent o'qituvchisi*

Kalit so'zlar: *ekologik madaniyat, sport turizmi, o'rta maktab o'quvchilari, tajribali o'rganish, atrof-muhitni boshqarish.*

Ключевые слова: *экологическая культура, спортивный туризм, старшеклассники, экспериментальное обучение, природопользование.*

Key words: *ecological culture, sports tourism, high school students, experiential learning, environmental management.*

Annotatsiya: *Ushbu maqola sport turizmi orqali o'rta maktab o'quvchilari (6-8-sinflar) o'rtasida ekologik madaniyatni tarbiyalashning pedagogik mexanizmlarini o'rganadi. Atrof-muhitning tanazzuliga oid xavotirlar kuchayib borayotgan bir paytda, yoshlikda ekologik ongni shakllantirish zarur. Sport turizmi tajribaviy o'rganish vositasi sifatida o'quvchilarga tabiat bilan muloqot qilish, uning ahamiyatini tushunish va barqaror xatti-harakatlarni rivojlantirish uchun noyob imkoniyatlarni taqdim etadi. Tegishli adabiyotlar va amaliy fikrlarni ko'rib chiqish orqali ushbu maqola sport turizmining ekologik qadriyatlarni shakllantirish, atrof-muhitni muhofaza qilishni rivojlantirish va o'rta maktab o'quvchilari o'rtasida mas'uliyatli fuqarolik tuyg'usini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini yoritib beradi.*

Абстрактный: *В данной статье рассматриваются педагогические механизмы воспитания экологической культуры у старшеклассников (6-8 классов) посредством спортивного туризма. В то время, когда растут опасения по поводу деградации окружающей среды, необходимо развивать экологическое сознание в молодом возрасте. Спортивный туризм как инструмент экспериментального обучения предоставляет учащимся уникальные возможности взаимодействовать с природой, понимать ее важность и развивать устойчивое поведение. Путем обзора соответствующей литературы и практических соображений данная статья проливает свет на потенциал спортивного туризма в формировании экологических ценностей, развитии охраны окружающей среды и развитии чувства гражданской ответственности у старшеклассников.*

Abstract: *This article examines the pedagogical mechanisms of education of environmental culture among high school students (grades 6-8) through sports tourism.*

At a time when concerns about the degradation of the environment are growing, it is necessary to develop environmental awareness at a young age. Sport tourism as an experiential learning tool provides students with unique opportunities to interact with nature, understand its importance, and develop sustainable behaviors. Through a review of relevant literature and practical considerations, this article sheds light on the potential of sports tourism in the formation of environmental values, the development of environmental protection, and the development of a sense of responsible citizenship among high school students.

Kirish. Zamonaviy davrda yosh ongda ekologik ongni tarbiyalash barqaror rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega. Odatda 11 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan o'rta maktab o'quvchilari kognitiv va axloqiy rivojlanishning muhim bosqichida. Ularni tabiat va atrof-muhit muammolari bilan bog'laydigan ta'lim tajribalarini integratsiyalash ularning atrof-muhitga munosabati va xatti-harakatlarini sezilarli darajada shakllantirishi mumkin. Ushbu maqolada 6-8-sinf o'quvchilari o'rtasida ekologik madaniyatni tarbiyalash vositasi sifatida sport turizmidan foydalanishning pedagogik mexanizmlari o'rganiladi.

Ekologik ta'limda sport turizmining o'rni: Rekreatsion faoliyatni sayohat va sarguzasht bilan birlashtirgan sport turizmi ekologik ta'lim uchun noyob platformani taqdim etadi. Talabalarni o'rmonlar, tog'lar va suv havzalari kabi tabiiy muhitga moslashtirish orqali sport turizmi an'anaviy sinf sharoitlarini takrorlay olmaydigan tajribaviy o'rganish imkoniyatlarini taqdim etadi. Piyoda sayr qilish, baydarka va yovvoyi tabiatni kuzatish kabi ochiq havoda mashg'ulotlar bilan shug'ullanish talabalarga tabiiy dunyo va uning murakkab ekotizimlarini chuqur anglash imkonini beradi.

Pedagogik mexanizmlar:

1. Tajribaviy o'rganish: Sport turizmi o'quvchilarga atrof-muhit hodisalarini bevosita kuzatish imkonini beruvchi amaliy tajribalarni taqdim etadi. Tabiiy landshaftlar, o'simlik va hayvonot dunyosi bilan bevosita aloqada bo'lish natijasida o'quvchilar ekologik tushuncha va tamoyillarni chuqurroq tushunadilar.

2. Fanlararo yondashuv: Biologiya, geografiya va ekologiya kabi turli o'quv fanlarini sport turizmi dasturlariga integratsiyalash talabalarning atrof-muhit muammolarini tushunishini oshiradi. Munozaralar, dala kuzatuvlari va boshqariladigan mulohazalar talabalarga nazariy bilimlarni real hayotdagi ilovalar bilan bog'lash imkonini beradi.

3. Ekologik axloqni targ'ib qilish: Sport turizmi o'quvchilarni ekologik jihatdan mas'uliyatli xatti-harakatlarga undaydi. Leave No Trace tamoyillari va barqaror turizm amaliyoti kabi tushunchalarni ta'kidlash atrof-muhitni boshqarish va shaxsiy mas'uliyat hissini uyg'otadi.

4. Madaniy xabardorlik: Turli ekotizimlar va geografik hududlarni o'rganish o'quvchilarni atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha turli madaniy istiqbollarni ochib beradi. Mahalliy hamjamiyatlar va mahalliy aholi bilan muloqot qilish global miqyosda duch kelayotgan ekologik muammolarga nisbatan madaniy sezgirlik va hamdardlikni rivojlantiradi.

5. Hamkorlikda o'rganish: Guruh faoliyati bilan shug'ullanish jamoada ishlash, muloqot va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Boshpana qurish yoki tabiiy to'siqlardan o'tish kabi ekologik muammolarni yengish bo'yicha hamkorlikdagi sa'y-harakatlar talabalar o'rtasida do'stlik va o'zaro hurmatni rivojlantirish.

Tadbiq etish strategiyalari:

1. O'quv dasturlari integratsiyasi: Maktab o'quv dasturiga sport turizmi modullarini kiritish ekologik ta'limni tizimli ravishda olib borishni ta'minlaydi. Ochiq ekspeditsiyalarni o'z vaqtida rejalashtirish va tegishli o'quv maqsadlarini birlashtirish akademik talablarga mos keladi.

2. Hamkorlik va manbalar: Ochiq ta'lim tashkilotlari, milliy bog'lar va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlik boyitish sport turizmi dasturlarini ishlab chiqish uchun tajriba va resurslardan foydalanish imkonini beradi. Jamoa hamkorligidan foydalanish tajribaviy o'rganish tashabbuslarining haqiqiyliigi va ta'sirini oshiradi.

3. Xavfsizlik va xavflarni boshqarish: Sport turizmi faoliyatini tashkil etishda xavfsizlik protokollari va xavflarni boshqarish choralari ustuvor ahamiyat berish. Tegishli tayyorgarlik, nazorat va favqulodda vaziyatlarga tayyorlanish potensial xavflarni kamaytiradi va ijobiy o'rganish tajribasini ta'minlaydi.

O'rta maktab o'quvchilari ekologik ongning singdirish va barqaror xulq-atvorni rivojlantirish uchun hal qiluvchi demografik xususiyatdir. Ushbu maqola ushbu maqsadlarga erishish uchun pedagogik vosita sifatida sport turizmini integratsiyalash tarafdori. Talabalarni piyoda yurish, lager va yovvoyi tabiatni kuzatish kabi ochiq mashg'ulotlarga jalb qilish orqali sport turizmi ularning tabiat bilan aloqasini chuqurlashtiradigan va atrof-muhitni qadrlashni rivojlantiradigan amaliy tajribalarni beradi. Bundan tashqari, sport turizmi doirasida tuzilgan ta'lim dasturlari ekotizimlar, biologik xilma-xillik va tabiatni muhofaza qilish tamoyillarini o'rganishni osonlashtiradi, bu esa o'quvchilarga atrof-muhit muammolari haqida yaxlit tushunchani rivojlantirish imkonini beradi. Sport turizmi faoliyatida faol ishtirok etish orqali talabalar nafaqat bilim oladi, balki tabiiy sharoitda jamoada ishlash, etakchilik va muammolarni hal qilish kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantiradi. Oxir oqibat, sport turizmining o'rta maktab o'quv dasturlariga integratsiyalashuvi ekologik madaniyatni tarbiyalash, atrof-muhitni

muhofaza qilishni rag'batlantirish va barqaror turmush tarziga sodiq bo'lgan mas'uliyatli fuqarolarni shakllantirish uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa.

Sport turizmi o'rta maktab o'quvchilarida ekologik madaniyatni tarbiyalashda kuchli katalizator bo'lib xizmat qiladi. Tajribali ta'lim, fanlararo yondashuvlar va hamkorlikdagi ishtirokni qo'llash orqali o'qituvchilar barqaror hayot uchun zarur bo'lgan ekologik ong, axloqiy qadriyatlar va amaliy ko'nikmalarni singdirishlari mumkin. Sport turizmini ta'lim tizimiga integratsiyalash talabalarga atrof-muhitning mas'uliyatli boshqaruvchisi bo'lish va ijobiy ekologik o'zgarishlar tarafdori bo'lish imkoniyatini beradi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sport turizmi ekologik madaniyatni tarbiyalash va ekologik yetakchilarning keyingi avlodini kengaytirishning samarali pedagogik vositasi sifatida maydonga chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ballantine, PW, & Law, DJ (2008). "Sarguzasht va ochiq sport turlaridan foydalanish". Routledge.
2. Bruks, A. va Metyus, A. (2018). "Sarguzasht ta'limi: kirish." Routledge.
3. Cushman, GT, & Stoll, SK (2017). "Ochiq havoda ta'lim: usullar va strategiyalar". Inson kinetikasi.
4. Li, D. (2019). "Sport va sarguzasht turizmi". Routledge.
5. Pickering, CM, & Gulliver, P. (2017). "Avstraliyada ochiq havoda dam olish." CSIRO nashriyoti.
6. Priest, S., & Gass, MA (2018). "Sarguzasht dasturlashda samarali etakchilik". Inson kinetikasi.
7. Shephard, RJ, & Lavalley, H. (2017). "Sport uchun chidamlilik oziqlanishi." Inson kinetikasi.
8. Witt, PA va Gauvin, L. (2017). "Sarguzashtli ta'lim: o'zgaruvchan dunyo uchun pedagogika". Routledge.
9. Po'latova, S. (2023, November). VOLEYBOLCHILARNI MUSOBAQA JARAYONLARIGA PSIXOLOGIK TAYYORGARLIK. In Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions".